

Ki a magyar? Mi a magyar? (Változatok a magyarság-élményre)

Sokan megfogalmazták válaszukat a címbeli kérdésre. Néhány múlt századi jelesünk – köztük költők, írók, művészettörténész és püspök – gondolataiból válogattunk.

Győry Dezső

A Rimaszombati születésű költő, publicista, a szlovenszko-i magyar közélet ismert személyisége az alábbi verset „a magyar demokrácia gömöri vezéreinek” ajánlotta:

Úgy állunk, mint a jégbe vert karó.
Mázsás súlyokkal bunkózzák le tikkadt
lelkünk jószágát kóbor gonoszok,
s mi tétlen fekszünk, mint nyáron kiszikkadt
patakmederben a kövek... S a sok
gennyedző sebre nincsen takaró,
nincs mentség, nincs hit, – semmi sincs.

S úgy állunk, mint a jégbe vert karó.

Guggolva les ránk minden káröröm.
Magyar betegség: hogy ha egyik kézzel
simogattunk – a másik kéz vadul,
még azt a jót is hadd csikarja széjjel,
s ha minden ész, száj, szív belevadul,
ha inge az, hasadjon a köröm –
Csak ne legyen rend, ne legyen igazság.

Guggolva les ránk minden káröröm.

Ha volna könnyünk, sírni kellene.
a nagy sivárság nem török derékba
sújtó ököltől: És bomlott agyunk
fült sikolyként hull tátott szakadékba:
hát mit jelent, hogy magyarok vagyunk?!
a szónak nincs már súlya, jelleme?!
nincs parancsoló, vad következése?!

Ha volna könnyünk, sírni kellene.

Halál, halál a tétovás nyomor.
Gáttörő, kockás hajrát vár ma itt
a vagy-vagy gúzsba szégyenített népe:
a magyar élet fáklya-szálaít
mentül emberibb, szabadság elébe
lóbálják hát!... míg árad és sodor
az új hit bátor, emberibb varázsa!

Halál, halál a tétovás nyomor.
(Igazmondás, Prága, 1925 őszén)

Ady Endre

„Nemcsak magyar vagyok, ki olykor talán túlságos önérzettel fajtája exponensének hiszi magát, de patrióta is. Olyan féle és romantikus is egy kissé, mint az olasz hazafiaké s a jobbféle magyar és lengyel emigránsoké, de ez a patriotizmus ma még szunnyad bennem.

Amilyen szinte bizonyos, hogy a fajgyűlölet gyökereit is kiirtottam magamból, elannyira, hogy Jászi Oszkárón kívül kevesen lehetnek még nálam is gyengédebb és szeretőbb érzésűek a magyarországi nemzetiségekhez, olyan egész bizonyos, hogy a patriotizmus keserves helyzet- és alkalomadtán felébredne bennem. Félek, nem lehetetlen, hogy ez a keserves helyzet és alkalom hirtelenebbül, mint hinnők és várnók, elénk borul. S itt foghat jutni minden mai különös, speciálisan magyar problémájánál kínosabb a magyar progresszívek különben is sokszínű tábora.

Én a jöhető veszedelemkor arra gondolnék, hogy a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára. Hibáit, melyek, ó, nagyon-nagyon hibáim is, akkor félretolnám egy kicsit fedni, s csak az jutna az eszembe, hogy bármi áron meg kell védeni egy pláne katonai és ultramontán gyilkossággal fenyegetett fajtát.”

(Vallomás a patriotizmusról, 1913)

Kosztolányi Dezső

„Tragikus nevelésre van szükségünk mindannyiunknak, már a gyermekszobában és az iskolapadban is, önvesszőzésre és nem önáltatásra, tragikumunk tudatára, Széchenyi tragikus világtávlatára, mely kétségbe ejt, és magasba lendíthet. Itt felelek arra a kérdésre, melyet mellünknek szegeztek,

hogy: lenni vagy nem lenni? Hát igenis lenni, lenni: első-sorban embernek és emberiesnek lenni, jó európainak lenni és jó magyarnak lenni, k é t f e l é v í v ó n y u g a t i n a k é s k e l e t i n e k, nagyrafeszülő alkotó akaratnak s alázatos munkásnak. Aki Rolls-Royce-ról és kéjlakról álmodozik, az távozzék innen. Aki csak a »mester« címre tart igényt, s nem arra, hogy egy nép tanítómestere legyen, annak itt nincs helye. Akiben nem szunnyad egy szikra a széchenyis építők hitéből, apostolságából, az sem való ide. Azt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökre kaptunk, új szellemmel fényezve, csorbíthatatlanul át kell adnunk utódainknak. Ez a küldetésünk – »áldjon vagy verjen sors keze« -: ez a mi küldetésünk. Kissé lehajtani a fejet. De a szívet, azt föl, föl, barátaim.”

(Lenni vagy nem lenni. Nyugat, 1930)

Fülep Lajos

„A mi Nyugat-Kelet dilemmánk meddő és reménytelen helyben topogás, mert a felek másodika vagy megfoghatatlan tartalom hijján ködbe vesző, léggé foszló révület, vagy a nemzeti-keleti jelszavával támadó-védekező selejtesség.”

[...]

„A kritikátlanság az alap, a talaj, a kiindulás és logikai premissza, a többi belőle nő ki és következik: mivel lemondott a dolgok megítéléséről az értékekhez való viszonyukban, képtelen a sajátosnak, a magyarság nemzeti föladatainak és súlyos problémáinak meglátására is, másrészt óhatatlanul ki van szolgáltatva a nemzet történelmi életvonalából és jelen helyzetéből objektíve kiolvasható hivatással és jelleggel ellenkező kritikátlan átvételnek idegenből, amilyen a fajelmélet, fajvédelem, nemzeti öncélúság és hasonlók, amelyeket tekintet nélkül német eredetükre ugyancsak immanens kritériumok szerint kell megítélnünk. Ha ez logikátlanságot, elentmondást tár föl bennük, nyilvánvaló, hogy a nemzetben, amely szellem, tudat és akarat, zűrzavart, a nemzet fogalmában feloldhatatlan logikai ellentmondást kell előidézniök, s a nemzetinek kiélezését, mindenek fölé emelését célzó elméletek éppen a nemzetet homályosítják el.”

(*Nemzeti öncélúság*. Válasz, 1934)

Németh László

„Nyugati utamon meglepetve tapasztaltam, hogy a Nyugat a magyar iskolát tartja a legjobbknak. Most nemcsak az iskolát, hanem az egész társadalmat magas igények iskolájává kell tennünk, s a képességet, a tehetséget az őket megillető feladatkörök bevételeire kell lelkesíteni. Még inkább azok kifejlesztésére. A magyarságból vagy mintakép lesz, vagy semmi. Ez a történelmi realitás. Sohasem voltak ilyen korlátlanok a lehetőségek le és fölfelé egyaránt. Európának nincs népe, amelyet ilyen rég fenyeget a szétszóródás és az elmerülés veszélye, és kevés, amelyre – bár szavát sem értik – ekkora várakozással hegyeződnek a fülek. Azt, hogy mi ma az iskola, az itt ülők jobban tudják, mint én. Hogy mi lehet, azt mondtuk ki itt: Ne úgy foglalja el helyét a diák s a tanár, mint akik anyagközlés és anyagviasszaadás régi cserepeire ülnek be, hanem mint a világ tisztelétét kivívandó roham újoncai, akik fölött a tisztok Csokonai, Arany, Bolyai és Bartók, mindazok, akik hittek benne, hogy a sivatag legyőzhető. Hogy az emberi művelődés fölfelé ívelő szivárványszínű jövőkapuján élünk nem, mint tízmillió emberből álló tömeg, hanem mint egy felemelt fejű nemzet léphet majd át.”

[...]

„Egy kis nép nem találhatja meg a feladatát, csak önmagában. Lenni, növelni a kohéziót, elkészülni a pöröly

alá, hogy ha összenyomódik is, de megmaradhasson önmagának: ez a kis népek igazi feladata, és az íróké köztük. Az európai koncepciók közül akármelyik győz, akik ránk hozzák, akik megértik, akik »belénk verik«: aligha lesz sok közülük a magyarsághoz. Én nemigen tudom másnak elképzelni egyik európai megváltást sem, mint magyarságunk nehéz próbájának.”

(*Kisebbségben*, 1939)

Radnóti Miklós

„Este a »Mi a magyar« vita elfajulásáról és túltengéséről esik szó. Ezt mondom: Mi a magyar? Olvassátok Aranyt és Petőfi-Petrovicsot. Megtudjátok. És írjatok magyarul, becsületesen, azok magyar művek lesznek. De aki túl sokat beszél arról, hogy mi a magyar, ahelyett hogy alkotna, azt szájon kell

vágni, hogy kiesik mind a harminckét foga.

Reménytelen és hánytató viták. »Zsidók és nemzsidók« egyaránt beleőrülnek a fajba, egyre inkább valóság lesz bennük ez az ostoba, zavaros, soha végig nem gondolt fogalom, használgják és számolnak vele, és lélekben hazudnak maguknak. Mindenki hülye és kényelmes körülöttem?”

(*Napló*, 1941. február 2.)

„Hogy is kezdjem... Szobám falán három »családi kép« van, három fényképmásolat. Barabás egyik meglehetősen ismeretlen Arany-festményének másolata, ugyanerről a festményről külön a fej, és egy festmény másolata az öreg Kazinczyról. A Kazinczy-képről csaknem mindegyik látogatóm, de az Aranyról is sokan megkérdezik: »a nagybátyád?« vagy »a rokonod?« Igen, – felelem ilyenkor, Arany és Kazinczy. S valóban nagy-, vagy dédnagybátyáim ők. S rokonom a hitét váltó Balassa, az evangélikus Berzsenyi és Petőfi, a kálvinista Kölcsey, a katolikus Vörösmarty, vagy Babits, avagy a zsidó Szép Ernő, vagy Füst Milán, hogy közelebb jöjjenek. S az ősök? A Berzsenyi szemével látott Horatius éppúgy, mint a zsidó Salamon, a zsoltáros Dávid király, Ésaías, vagy Jézus, Máté vagy János, stb. Rengeteg rokonom van. De semmi esetre sem csak Salamon, Dávid, Ésaías, Szép Ernő vagy Füst! Ezt így érzem és ezen a »belső valóságon« nem változtathatnak törvények. – Zsidóságomat soha sem tagadtam meg, zsidó felekezetű vagyok ma is, de a vallásra nem neveltek, nem szükségletem, nem gyakorlom. A fajt, a vérrögöt, a talajgyökért, az idegekben remegő ősi bánatot baromságnak tartom és nem »szellemiségem« és »elkíségem« és »költőségem« meghatározójának. A zsidóságom »életproblémám«, mert azzá tették a körülmények, a törvények, a világ. Kényszerből probléma. Különben magyar költő vagyok, rokonaimat felsoroltam s nem érdekel, hogy mi a véleménye erről a mindenkori miniszterelnöknek. Kitagadhatnak, befogadhatnak, az én »nemzetem« nem kiabál le a könyvespolcra, hogy mars bűdös zsidó, hazám

tájai kinyílnak előttem, a bokor nem tép rajtam külön nagyobbat, mint másan, a fa nem ágaskodik lábujjhegyre, hogy ne érjem el gyümölcsét. Ha ilyesmit tapasztalnék, – megölném magam, mert másként, mint élek, élni nem tudok, s mást hinni és másképp gondolkodni sem. S ha megölnék? Ezen ez sem változtat.”

(Napló, 1942. május 17.)

Szerb Antal

„A közös kultúra, a közösen átélte emberi értékek tarthatják csak össze a sokféle szétszórt magyart. Magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát. [...] Amíg kultúránkhoz hűek maradunk, önmagunkhoz vagyunk hűek.”

(Magyar irodalomtörténet, 1934)

„Mert itt nem a ráció számít. Ráció szerint már rég elpusztultunk volna. Akik Magyarországon logikusan gondolkoztak, mindig kétségbeestek. Itt a remény a reménytelenségben van. Abban, hogy a végső órákon, amikor a nemzet sorsán örökös riadatan takarja el szemét, amint az örvény felé közeledünk – hirtelen titkos erő tartalékok nyílnak fel a lélekben. Erőtartalékok, amelyek túl vannak minden ésszel, akarattal elérhető dolog határán; erők, amelyek kegyelemszerűen jönnek, amikor már mindenről le kell mondanunk. Mint a halálos veszedelemben levőnek egyszerre megszázorozódik a lélekjelene, és sohasem sejtett erő száll a karjába, a szemébe, egész élete, elmúlt és eljövendő esztendei mind kapaszkodó kezébe tolnak – és úgy törnek fel olykor a nemzet életében a titkos erők, amelyeket felhalmoztak a századok.”

(Keserű pohár. In: A varázsló eltöri pálcáját. Új Idők, 1939)

Ilyés Gyula

„Mert egy nemzet egységét, az igazi fajtát úgysem az ilyen külsőség teszi. Hisz vannak és voltak magyarok, a legnagyobbak közt is, akiknek még nevük sem volt magyar. Képzeljük el, mit szólt volna Petőfi Sándor, ha valaki kétségbe vonja magyarságát, sőt magyar származását csak azért, mert apját Petrovicnak hívták.

Magyar származású volt. Egy-egy népet nem a testi hasonlóság, hanem a közös múlt, a hasonló gond, az egy-ha levegője egyesít s választ el egy más múltú és más jelenű néptől.

Magyar az, akinek nyelve és esze magyarul forog. Becsületesen nem lehet más vizsgát találni arra, hogy kit

tartsunk igazán magyarnak. Nem könnyű vizsga ez. Sokkal nehezebb annál, ami elé a fajta testi jegyeinek kutatói állítják az embert. Itt a lelket kell kitenni.

Ami ennél is nehezebb, a lelket kell megvizsgálni.

A magyar az, aki bátran szembenéz a nép bajaival: a nemzet fejlődésének akadályai. Aki a szabadságot ma is minden téren meg akarja valósítani. Aki a népnek műveltséget, egészséget, jólétet akar. Aki a földművesnek földet, a munkásnak méltó hasznot, mindenkinek emberi bánásmódot kíván, egyéni érdeke ellenére is. Aki egy nyomorult, éhező vagy jogfosztott láttán saját magát is sértve érzi, emberi, magyar mivoltában.”

(Ki a magyar?, 1939)

Ravasz László

„Nem tesz magyarrá a faj sem, mert voltak már turáni fajtájú hazáruklók is és hány német, szlovák vagy más eredetű testvérünk ontotta hű és tiszta vérét a magyar zászlóért és magyar becsületért. Azt sem lehet mondani, hogy magyar az, akit érdeke ideköt, s nem magyar, akit érdeke máshova húz.

Az igazi magyar akkor is magyar, ha koldus lesz érte, ha meggyalázzák, ha életébe kerül, s akkor sem lesz más, ha gazdagságot és dicsőséget ígérnek. Mindebből következtük tehát azt, hogy a magyarság egy lelkeség.

[...]

Végül arra a kérdésre: mi a magyarság, így felelhetek: mindezek alapján a magyarság egy küldetés.

[...]

Miután két egyforma jó magyar közül az a különb, aki embernek jobb, nemesebb, becsületesebb, magyarságot örökkévaló emberi értékekkel igyekezzem minőségben is értékesebbé tenni.”

Wass Albert

Ki a magyar hát, cimbora?
Te, vagy én? Vagy a harmadik?
Nosza döntsük el szaporán,
míg el nem süllyed a ladik!

Ragadjunk hát lapátot, csákányt,
evezőt! Ebura fakó!
Így csináljuk már ezer éve,
ez hát nekünk való!

Aztán, ha majd holt tetemünket
kiveti a víz a partra:
magyar leszel Te is, én is,
a harmadik is, mind, mind, kit halva,
bevert fejjel, némán, gyászban
fektethetünk a ravatalra.

(Ki a magyar? 1947)

